

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

**Донецького державного університету
управління**

ТОМ XX

**Серія “Економіка”
Випуск 314 “Проблеми та
перспективи забезпечення
стабільного соціально-
економічного розвитку”**

Маріуполь 2019

УДК 33(08)

Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку». Серія «Економіка». Т. ХХ, вип. 314. – Маріуполь, ДонДУУ, 2019. – 287 с.

Засновник: Донецький державний університет управління

Редакційна колегія:

головний редактор – д.держ.упр., проф. Марова С.Ф.;
заступник головного редактора – д.е.н., проф. Балуєва О.В.;

д.е.н., проф., академік НАН України Амоша О.І. (Інститут економіки промисловості НАН України);
д.е.н., проф. Бардась А.В. (Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»);
д.е.н., доц. Бойко Л.М. (Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка);
д.соц.н., проф. Бурега В.В. (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»);
д.е.н., проф. Дубницький В.І. (Український державний хіміко-технологічний університет);
д.е.н., проф. Дятлова В.В. (Донецький державний університет управління);
д.е.н., проф. Прокопенко О.В. (Сумський державний університет);
д.е.н., проф. Смерічевський С.Ф. (Донецький державний університет управління);
д.е.н., проф. Солоха Д.В. (Київський національний університет культури і мистецтв);
д.е.н., проф. Сохнич А.Я. (Львівський національний аграрний університет Міністерства аграрної політики та продовольства України);
д.держ.упр., проф. Токарева В.І. (Донецький державний університет управління);
д.ю.н., проф., чл.-кор. НАПрН України Устименко В.А. (Інститут економіко-правових досліджень НАН України)

Збірник розрахований на науковців, працівників органів державної влади і органів місцевого самоврядування, викладачів вищої школи, аспірантів, магістрів і студентів.

Затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 21.12.2015 р. № 1328 як фахове видання з економічних наук.

Адреса редакції: 87513, м. Маріуполь, вул. Карпінського, 58.

Телефон: (0629) 38-97-74

Видається за рішенням Вченої ради ДонДУУ.

© **Донецький державний
університет управління,
2019**

ЗМІСТ:

Поважний О. С., Солоха Д. В., Белякова О. В. СЦЕНАРНИЙ ПІДХІД РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	6
Солоха Д. В., Павловська А. С., Буряк Є. В. ПРОЦЕСИ ІНТЕГРАЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ОСНОВІ БАЛАНСУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ.....	17
Поважний О. С., Олійник П. О. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В ПАРАДИГМІ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	30
Солоха Д. В., Просянок В. В., Белякова О. В. МАРКЕТИНГОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ НА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ.....	39
Клюс Ю. І. КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	61
Шинкарук Л. В., Деліні М. М., Геращенко В. О. ПРОБЛЕМА ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	71
Макаренко М. В., Носовська О. Б. СТРАТЕГІЧНІ ВАЖЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ.....	81
Атаманчук З. А., Яворовенко Н. М. ГОТЕЛЬНІ ЛАНЦЮГИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ ПРОСТОРИ.....	89
Макаренко М. В. ОБҐРУНТУВАННЯ ЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ДЛЯ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	95
Камишнікова Е. В. КОНЦЕПЦІЯ СТЕЙКХОЛДЕРСЬКОЇ ВАРТОСТІ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ СОЦІАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ.....	103
Панкова Л. І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ.....	113
Богуславська С. І. НАПРЯМКИ КОНКУРЕНЦІЇ В РЕГІОНАХ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ.....	127
Мельниченко Г. М. ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	132
Підвальна О. Г. РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ В РАМКАХ ЄДИНОГО РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА В ЧЕРКАСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	139
Проданова Л. В., Дмитренко Б. В. АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В АСПЕКТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	147
Солоха Д. В., Панга Г. В. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ.....	161

Атаманчук З. А., Барткова К. М., Гончарук С. А. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ВТІЛЕННЯ СВІТОВИМ БРЕНДОМ СОСА-COLA СТРАТЕГІЇ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ	179
Хоменко М. М., Семеніхіна В. В. НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	190
Кобченко А. А. ГЕНЕЗА БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НАСИЧЕНОГО РИНКУ	198
Якушев О. В., Білик А. В., Артёмов Д. Ю. ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНІХ КЛАСТЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ СМАРТ-ЕКОНОМІКИ.....	210
Забашта Є. Ю. МЕТАЛУРГІЙНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: ДИНАМІКА І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	222
Паша Л. Г. ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ ЯК ОСНОВА ВНУТРІШНЬОГО УСТРОЮ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ	237
Гришук О. А. УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	245
Атаманчук З. А., Макогін З. Я. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СВІТОВИХ РИНКІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	251
Забашта Є. Ю. ОБҐРУНТУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЛОКАЛЬНИХ ПІДСИСТЕМ ІННОВАЦІЙНОЇ МОЖЛИВОСТІ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	258
Попова О. Ю., Василюшина Л. М. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СИСТЕМ.....	277

CONTENTS:

Povazhnyi O., Solokha D., Bieliakova O. SCENARIO APPROACH OF REGIONAL DEVELOPMENT AS A GUARANTEE OF EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE NATIONAL ECONOMY.....	6
Solokha D., Pavlovska A., Buriak Ie. PROCESSES OF INTEGRATION AND PROSPECTS OF REGIONAL CLUSTER POLICY FORMATION BASED ON THE BALANCE OF ECONOMIC INTERESTS	17
Povazhnyi O., Oliynyk P. STATE REGULATION OF THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE INDUSTRY IN THE KNOWLEDGE ECONOMY PARADISM.....	30
Solokha D., Prosiyanok V., Bieliakova O. MARKETING CHARACTERISTICS AND PRINCIPLES OF INNOVATIVE LOGISTICS SYSTEMS FORMATION ON THE INVESTMENT BASIS OF ENTERPRISES DEVELOPMENT OF THE SEA ECONOMIC COMPLEX.....	39
Klius Yu. CORPORATE INNOVATION MANAGEMENT AT THE ENTERPRISES OF THE REGION IN THE CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES	61
Shynkaruk L., Dielini M., Gerashenko V. THE PROBLEM OF THE ADOPTION OF EFFECTIVE STRATEGIC DECISIONS IN THE MODERN CONDITIONS OF ENTERPRISE FUNCTIONING	71

Makarenko M., Nosovska O. STRATEGIC LEVERS OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT AT MARITIME TRANSPORT ENTERPRISES	81
Atamanchuk Z., Yavorovenko N. HOTEL CHAINS IN THE GLOBAL TOURISM SPACE	89
Makarenko M. SUBSTANTIATION OF THE IMPORTANCE OF STRATEGIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT FOR A MODERN ENTERPRISE	95
Kamyshnykova E. THE CONCEPT OF STAKEHOLDER VALUE IN THE SYSTEM OF STRATEGIC CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY MANAGEMENT	103
Pankova L. THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY OF REGIONAL ECONOMIC INTERESTS.....	113
Boguslavskaya S. AREAS OF COMPETITION IN THE REGIONS AND THEIR FEATURES	127
Melnichenko G. APPLICATION OF CLUSTER APPROACH FOR REGIONAL ECONOMY DEVELOPMENT	132
Pidvalna O. DEVELOPMENT OF REGIONAL TOURISM AND RECREATION WITHIN THE SINGLE RECREATION-TOURIST CLUSTER IN THE CHERKAS REGION	139
Prodanova L., Dmytrenko B. ADAPTIVE MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE ASPECT OF INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS OF THE AGRARIAN ECONOMY SECTOR OF UKRAINE	147
Solokha D., Panga G. ECONOMIC ASPECTS OF THE ENVIRONMENTALLY CLEAN GOODS MARKET FORMATION IN UKRAINE	161
Atamanchuk Z., Bartkova K., Honcharuk S. EVALUATION OF THE RESULTS OF COCA-COLA WORLD BRAND M&A STRATEGY INCLUSION.....	179
Khomenko M., Semenikhina V. REGULATORY SUPPORT OF THE SOCIO-ECOLOGICAL DIAGNOSTICS OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE ACTIVITY	190
Kobchenko A. GENESIS OF BUSINESS MODELS OF TOURISM ENTERPRISES IN A SATURATED MARKET	198
Yakushev O., Bilyk A., Artomov D. THE ECONOMIC POLICY OF CREATING INNOVATIVE EDUCATIONAL CLUSTERS AS A TOOL FOR SHAPING A SMART ECONOMY	210
Zabashta E. THE METALLURGICAL COMPLEX OF UKRAINE: DYNAMICS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT	222
Pasha L. THE TAX MECHANISM AS THE BASIS OF THE INTERNAL STRUCTURE OF THE TAX SYSTEM	237
Grishchuk O. LOGISTIC POTENTIAL MANAGEMENT AT ENTERPRISE BASED ON COMPETENCE APPROACH	245
Atamanchuk Z., Makohin Z. GLOBALIZATION OF WORLD MARKETS OF GOODS AND SERVICES	251
Zabashta E. SUBSTANTIATION OF LOCAL SUBSYSTEMS INNOVATIVE OPPORTUNITY INDICATORS OF METALLURGICAL ENTERPRISES	258
Popova O., Vasylyshyna L. FOREIGN EXPERIENCE OF REFORMING THE TERRITORIAL SYSTEMS.....	277

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ОСВІТНІХ КЛАСТЕРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ СМАРТ-ЕКОНОМІКИ

ЯКУШЕВ О. В.,
ст. викладач кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування,
АРТЬОМОВ Д. Ю.,
аспірант,
БЛИК А. В.,
аспірант,
Черкаський державний
технологічний університет

Статтю присвячено актуальним питанням розробки та впровадження регуляторної економічної політики у сфері створення інноваційно-освітніх кластерів як інструменту формування смарт-економіки. Надано та обґрунтовано узагальнене бачення регіональної політики як комплексного явища. Доведено та системно аргументовано концептуальні основи формування кластерної політики регіону, що, на відміну від наявних, базуються на алгоритмі сценарування, розробці цільових планів та проектів розвитку окремих регіонів, обґрунтуванні спрямованості заходів сприяння розвитку кластерів, визначенні методів, важелів та доцільних видів управлінського впливу, реалізація яких на рівні регіону дозволить досягти соціально-економічного ефекту для кожного учасника кластерної взаємодії. Надано концептуальне бачення регіональної політики кластеризації на основі стимулювання інноваційно-освітнього простору регіону та визначено базові принципи, що повинні забезпечити успішну реалізацію управлінського регуляторного впливу – наукоємність та зв'язок з інноваційними науковими доробками; комплексність в аналізі, діагностуванні процесів, прийнятті рішень; синергетичне поєднання знань; оптимізація витрат, часу та ресурсів та інших.

Ключові слова: економічна політика, інновації, освіта, кластери, смарт-економіка.

Статья посвящена актуальным вопросам разработки и внедрения регуляторной экономической политики в сфере создания инновационно-образовательных кластеров как инструмента формирования смарт-экономики. Предоставлено и обоснованно обобщенное видение региональной политики как комплексного явления. Доказано и системно аргументировано концептуальные основы формирования кластерной политики региона, что, в отличие от существующих, базируются на алгоритме сценарування, разработке целевых планов и проектов развития отдельных регионов, обосновании направленности мероприятий содействия развитию кластеров, определении методов, рычагов и целесообразных видов управленческого воздействия, реализация которых на уровне региона позволит достичь социально-

экономического эффекта для каждого участника кластерной взаимодействия. Предоставлено концептуальное видение региональной политики кластеризации на основе стимулирования инновационно-образовательного пространства региона и определены базовые принципы, которые должны обеспечить успешную реализацию управленческого регуляторного влияния – наукоемкость и связь с инновационными научными разработками; комплексность в анализе, диагностике процессов, принятии решений; синергетическое сочетание знаний; оптимизация затрат, времени и ресурсов и других.

Ключевые слова: экономическая политика, инновации, образование, кластер, смарт-экономика.

The article is devoted to pressing issues of development and implementation of regulatory economic policy in the field of creating innovative educational clusters as a tool for shaping a smart economy. Provided and reasonably generalized vision of regional policy as a complex phenomenon. The conceptual foundations of the formation of the cluster policy of the region are proved and systematically argued, which, unlike the existing ones, is based on the scenario scenario, development of targeted plans and development projects for individual regions, substantiation of the direction of measures to promote the development of clusters, determination of methods, levers and appropriate types of managerial impact, implementation which at the regional level will achieve a socio-economic effect for each participant in cluster interaction. The conceptual vision of the regional policy of clustering is provided on the basis of stimulating the innovative and educational space of the region and the basic principles are determined that should ensure the successful implementation of managerial regulatory influence - the knowledge-intensiveness and the relationship with innovative scientific developments; complexity in analysis, diagnostics of processes, decision making; synergistic combination of knowledge; optimization of costs, time and resources and others.

Keywords: economic policy, innovation, education, cluster, smart economy.

Постановка проблеми. У сучасній державі Україна на сьогодні не сформульовано концептуальні основи створення кластерної політики регіонів, що ґрунтуються на встановленні спрямованості заходів управлінського впливу на перспективи та можливості створення кластерів, визначенні методів, важелів і заходів, реалізація яких сприяла забезпеченню конкурентоспроможності економіки регіонів та формуванню смарт-економіки. В наукових дослідженнях і державному механізмі адміністративного управління необхідно окреслити сценарії формування кластерної політики регіону та запропонувати алгоритм сценарування кластерної політики регіону, реалізація якого дозволить запобігти у майбутньому проявів негативного сценарію кластеризації регіональної економіки та зменшити його негативний вплив на формування смарт-економіки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська школа регіоналістики виокремлює в самостійний напрям дослідження питань регулювання підприємницького середовища, стимулювання кластероутворення, підтримки малого та середнього бізнесу, нарощення інструментів бізнес-інкубації. Вивченням концептуальних засад кластеризації та бізнес-інкубації займалися О. Амоша, М. Бутко, З. Варналій, М. Долішній, О. Захарова, П. Гудзь, Д. Гулак, М. Кизим, О. Коломицева, О. Кудріна, Л. Проданова, Д. Солоха, О. Фінагіна. Перешкоди на шляху розвитку інноваційних кластерів в Україні досліджували В. Геєць, Б. Данилишин, О. Зінченко, Л. Панкова, Р. Манн, О. Чернишов. Водночас потребують більш глибокого дослідження питання обґрунтування передумов та доцільності створення кластерів в регіоні, формування цільової кластерної політики, кількісного виміру впливу функціонування інноваційно-освітніх форм кластерного розвитку на регіональну економіку, взаємозв'язку економічної та кластерної політики та її впливу на формування смарт-економіки.

Мета. Зазначені проблемні питання зумовили вибір теми статті. Метою дослідження постає – регуляторна економічна політика у сфері створення інноваційно-освітніх кластерів в Україні, що у подальшому забезпечить системну активацію підприємницької діяльності та формування смарт-економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активними та затребуваними в системі механізмів впливу на регіональний розвиток постають регіональна та економічна політики, як сфери управлінської (регуляторної) взаємодії на процеси, що є першочерговим в стратегічному баченні майбутнього, що визначається у перспективах розвитку економіки, оздоровленні соціальної сфери, покращенні екологічної обстановки, активізації інтеграційних процесів й взаємовідносин між територіями та суб'єктами управління на рівні регіону. В науково-практичній площині регіонального менеджменту існує певна кількість різновидів регіональної політики, основними з яких слід визнавати: державну та регіональну; міжрегіональну; регіонально-галузеву; економічну та соціальну. Таке структурування та складне змістовне наповнення кожного виду потребує як активних, так і пасивних змін у відтворювальних процесах регіональних господарських комплексів. При цьому, у першу чергу, змінам мають піддаватися базові основи здійснення такої політики – діапазони регуляторного впливу та чітке окреслення цільового значення тих управлінських інструментів, які будуть використаними органами регіональної влади з метою досягнення поставлених цілей. Одним з таких

інструментів виступає інноваційно-освітній кластер, впровадження якого у систему регіонального менеджменту має створити сприятливі умови для розвитку ділового середовища у формуванні смарт-економіки та забезпечити збалансування його потреб із можливостями освітньої системи [1, 2].

Розширення меж та складових регіональної соціально-економічної політики за рахунок новітніх процесів є позитивним явищем, що в якості орієнтирів має управлінські й технологічні новації, синергетичне залучення інноваційних інструментів, інститутів, дієвого правового забезпечення й організаційного супроводу у межах регіонального менеджменту. Особливу увагу у цьому контексті має бути приділено розширенню меж української регіональної соціально-економічної політики за рахунок розробки й імплементації кластерної політики. Проте інструментарій українського регіонального менеджменту з питань розробки та впровадження основ кластерної політики поки що знаходиться в фазі свого первинного формування та накопичення базових понять і термінів, через що фактично є відсутніми елементи реального впровадження у вигляді стратегічних планів, завдань, принципів, стратегій тощо.

У практичному управлінському розумінні регіональна політика є основою для формування стратегії та послідовності дій органів влади в питаннях економіки та соціальної сфери, а також організаційної підтримки всіх учасників процесу кластеризації. Регіональна політика за своєю сутністю складається з певної кількості складових та проходить певні етапи формування відповідно до поточних потреб, економічних та соціальних інтересів, актуальних й обґрунтованих з наукової точки зору змін. Узагальнене бачення регіональної політики як комплексного явища у межах регіональної економіки подано на рис. 1.

Розширення бачення меж та складових регіональної політики є прогресивним напрямом руху в системі знань регіонального менеджменту. Активні трансформації у внутрішньому регіональному діловому середовищі, посилення конкуренції між країнами світу, не контрольованість процесів глобалізації та економічної інтеграції світових ринків та транснаціональних корпорацій формує обов'язковість корегування складових регіональної політики, доведення їхньої відповідності прогресивним змінам, що спостерігаються у системі теорії і практики менеджменту та регіоналістики. Найбільш прогресивним інструментом здійснення таких змін має стати кластеризація регіональної економіки.

Рис. 1. Узагальнене бачення регіональної політики як комплексного явища

Джерело: складено авторами.

За рівнем регулювання кластеризація може бути регульованою органами державного управління або ж ринковим середовищем. Перша форма характерна для реалізації політики державного регіонального розвитку та передбачає передусім досягнення загального соціально-економічного ефекту на рівні держави в цілому. При цьому інтереси окремих учасників (підприємств та організацій) можуть не враховуватися або ж їх доцільність може носити збитковий характер. Друга форма кластеризації є характерною для приватного капіталу. Вона максимально враховує інтереси усіх учасників та, відповідно до законів ринку, оптимізує процес створення доданої вартості шляхом їх об'єднання. Економічно слабкі учасники відсіюються і довго не функціонують. Друга форма кластеризації, незважаючи на її вищу економічну доцільність, здатна приводити до диспропорцій регіонального розвитку, що ставить під загрозу досягнення цілей соціального розвитку [3].

Таким чином різноманітні форми кластеризації економіки є вираженими в тій чи іншій мірі для усіх процесів кластероутворення. При цьому важливо підкреслити, що формування кластерів відбувається в реальному житті одночасно у декількох формах. Кожна форма виділяє лише певні особливості процесу формування кластеру. Тому багатогранність розвитку кластерів визначає різноманітність форм кластеризації економіки [3, 4].

Світова економіка накопичила досвід у становленні та функціонуванні кластерів, який доцільно враховувати при формуванні та реалізації кластерної політики регіонів України. Світовий досвід доводить, що активність процесу кластроутворення забезпечує стійке економічне зростання регіонів, розширює комунікації бізнесу, покращує культуру та зменшує соціальну напругу, підвищує конкурентоспроможність підприємств. Гармонійні та ефективні комунікації в процесі кластероутворення формують подальшу платформу управління знаннями в бізнесі.

Аналітика засвідчує, що найбільшого рівня розвитку досягають ті території де створено найбільш сприятливі умови плідної взаємодії між науковою, освітньою та бізнесовою середами, що позитивним чином позначилося на функціонуванні регіонального ринку праці. Безсумнівно, кожна структура має свої ключові інтереси, сфери планування, географію діяльності, проте консолідація їх зусиль навколо спільної мети формує передумови для розвитку конкурентного середовища, яке функціонує за принципами саморегуляції. Міжнародний досвід показує, що не існує єдиних правил, за якими можна побудувати ефективну кластерну політику. Тут все залежить від особливостей розвитку бізнес-середовища регіону: для однієї території підходить монопрофільна модель кластеризації, для іншої потрібно шукати різноманітні варіанти секторальної диверсифікації, що потребує підтримки регіональних та державних органів влади [5]. Водночас існують устояні правила та принципи, виконання яких є обов'язковим для досягнення очікуваного від кластеризації соціально-економічного ефекту.

В узагальненому баченні метою регіональної кластерної політики має стати усунення диспропорцій в розвитку бізнесу в регіонах, стимулююче регулювання розширеного відтворення економіки та створення кластерів інноваційно-освітнього типу при провідних ЗВО. Така мета є актуальною для регіонів України в форматі активного руху до виконання стандартів ЄС, вона повністю відповідає запровадженій реформі місцевого самоврядування, а тому має бути ретельним чином реалізованою на практиці. Доцільним також є окреслення завдань реалізації кластерної політики, що являються актуальними та затребуваними за сучасних умов функціонування регіонів України: розробка методичного забезпечення кластеризації та особливо ІОК; обґрунтування, розробка та просування нормативно-правового забезпечення кластеризації; інституціоналізація кластерної культури; співпраця з міжнародними інституціями, що реалізують інноваційні проекти та активна робота у напрямі отримання національних та міжнародних грантів; формування регіональних мереж

бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів та інших інфраструктурних форм підтримки малого та середнього бізнесу як складових інноваційно-освітніх кластерних форм; розробка та просування цільових проектів кластеризації – інноваційних, соціокультурних, освітянських тощо.

Загальні принципи державної регіональної політики представлені в чинній на сьогодні Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., яку було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385 [6]. До таких принципів віднесено:

законність – відповідність Конституції та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

співробітництво – узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики;

паритетність – забезпечення умов рівного доступу стейкхолдерів до можливостей державного та регіонального фінансування програм інноваційного розвитку території;

відкритість – забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є у розпорядженні органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

субсидіарність – передача владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації;

координація – взаємозв'язок та узгодженість довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;

унітарність – забезпечення цілісності України за територією, політичними течіями, соціально економічною політикою тощо;

історична спадкоємність – збереження, поширення та орієнтація на досвід попередніх етапів соціально-економічного розвитку регіону;

дотримання принципів сталого розвитку – розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;

об'єктивність – розроблення всіх документів, що визначають державну регіональну політику, на основі реальних показників, яких ймовірно досягти та які можливо оцінити.

Грунтовна оцінка перерахованих принципів дозволити окреслити рекомендовані принципи розробки та впровадження кластерної політики як складової регіональної політики, а саме: наукоємність та зв'язок з

інноваційними науковими доробками; комплексність в аналізі, діагностуванні процесів, прийнятті рішень; синергетичне поєднання знань (менеджменту, регіоналістики, підприємництва, інноваційного менеджменту та маркетингу тощо); оптимізація витрат, часу та ресурсів; залучення фахівців з певною кваліфікацією та відповідним досвідом роботи; орієнтація на провідний світовий досвід, що нагромаджено у сфері кластеризації та реалізації кластерної політики на регіональному рівні.

Узагальнення базових принципів дослідження щодо провідного зарубіжного досвіду дозволяє систематизувати основні умови досягнення успішності кластерної політики та встановити базові обмеження, що лежать у основі її ефективності (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація провідного досвіду в сфері створення ІОК та обґрунтування базових обмежень, що лежать у основі ефективності кластерної політики

Умови успішного функціонування кластера	Змістовне трактування умов функціонування кластера	Базові обмеження щодо виконання умов функціонування кластера
Сприятливе законодавче та податкове середовище для функціонування кластеру інноваційного типу	Обумовлює надання пільгових умов для старту бізнесу, який є заснованим на інноваціях для розвитку й модернізації перспективних для регіональної економіки галузей	Суттєву державну підтримку отримують лише ті кластерні ініціативи, для яких доведено потенціал економічного зростання та перспективи інноваційної творчості у створенні доданої вартості
Високий науково-освітній рівень ЗВО, на базі якого планується створити ІОК	Створення ІОК на базі провідних ЗВО має стати запорукою ринкового успіху майбутнього суб'єкта господарювання через суспільну довіру до вишу та гарантією забезпечення його високопрофесійними фахівцями й інноваційними ідеями	Вибір ЗВО для створення ІОК має здійснюватися на конкурсній основі, де в якості критеріїв виступають наявність досвідчених фахівців і ресурсів, результативність наукової та освітньої діяльності вишу, рейтинг ЗВО у національному та міжнародному освітньому й науковому середовищі
Тісні відносини між всіма учасниками ІОК (закладами освіти, науки, бізнесу та органами місцевої влади)	Запобігання перепон та скорочення часу на передачу інформації, отримання необхідних даних, реагування на внутрішні і зовнішні виклики та прийняття ефективних управлінських рішень має забезпечити прибутковість та конкурентоздатність кластера, взаємне привласнення новітніх знань учасниками кластеру	Перевага має надаватися тим кластерам, в діяльності яких учасники не лише користуються новітніми технологіями та інноваціями, а тим, що створюють нові знання, здатні кардинальним чином трансформувати регіональну економіку на засадах досягнення синергетичного ефекту

Продовження табл. 1

<p>Розвиток процесів бізнес-інкубування на початкових етапах створення кластеру на базі одного з його учасників, зазвичай у ЗВО із забезпеченням сервісної підтримки</p>	<p>Метою створення бізнес-інкубатору є акумуляція, стимуляція та відбір життєздатних та конкурентоспроможних ідей з подальшим їх доведенням до рівня практичного впровадження шляхом надання консультативних, наставницьких, освітніх, наукових й організаційних послуг за потребами конкретного стартапу</p>	<p>Бізнес-ідея, яку покладено у основу стартапу має відповідати таким вимогам: бути привабливою для інвестора; мати екологічно чисту технологію виробництва та кінцевий продукт; бути заснованою на інноваційних й ресурсозбережних підходах до ведення бізнесу та виробництва готового продукту; неперервний професійний розвиток персоналу, залученого до практичної реалізації бізнес-ідеї</p>
--	---	---

Джерело: складено авторами

Нормативно-правове поле України щодо регулювання питань створення кластерів та урегулювання діяльності бізнес-інкубаторів є не досить розвиненим і потужним, проте рахувати початок його формування можна з 1999 р., коли було прийнято Постанову Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України», якою було задекларовано доцільність «впровадження нових освітніх програм і розвитку системи безперервної освіти (підвищення кваліфікації кадрів) у науці, виробництві, сфері послуг» формування наукоємних виробничих процесів розвитку інноваційних структур, а саме технопарків, інкубаторів, центрів тощо [7]. Цей документ також наголошує на необхідності усвідомлення «виняткової ролі науки та інноваційної діяльності у соціально-економічному відродженні України» [7].

Разом із тим, навіть за відсутності в Україні досконалої спеціальної нормативно-правової бази у сфері кластерної політики, оцінити наявність нормативного підґрунтя для створення ІОК можливо за умови існування перехресних позицій у нормативно-законодавчих актах, що регулюють базові основи спільної діяльності основних його учасників.

Будь-яке державне втручання в економіку, а в нашому випадку – застосування різноманітних методів та інструментів стимулювання процесів кластеризації інноваційно-освітнього простору регіону, повинно враховувати не лише можливості (ресурси та потенціал) розвитку кластерів у відповідному регіоні, а й доцільність стимулювання цих процесів.

Аналіз світового досвіду щодо функцій держави (цільової регіональної політики) в процесі розвитку кластерів дозволяє говорити про виконання державою таких функцій:

регулюючої – визначення правил взаємодії всіх учасників кластеру (самої держави, тобто органів регіональної влади, бізнесу, наукових та освітніх структур);

стабілізуючої – створення, збереження та розвиток сприятливих умов для інвестицій, інновацій та зв'язків між учасниками кластеру;

підприємницької – держава в особі органів регіональної влади виступає безпосереднім учасником кластеру, а також може бути власником / співвласником підприємств та організацій (освітніх, наукових тощо).

Разом із тим, головною функцією влади у межах кластерної політики має стати стимулююча, що ґрунтується на створенні сприятливих умов для формування у регіоні інноваційно-освітніх кластерних форм. З метою визначення головних пріоритетів такого стимулювання у роботі пропонується авторське концептуальне бачення мети, завдань та заходів у межах регіональної кластерної політики регіону (табл. 2).

Таблиця 2

Концептуальне бачення регіональної політики кластеризації на основі стимулювання інноваційно-освітнього простору регіону

Мета	соціально-економічний розвиток регіону на основі інноваційно-освітніх форм кластеризації; створення умов для формування, функціонування та розвитку ІОК
Завдання	підвищення рівня конкурентоспроможності регіону; територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; формування системи стійких взаємозв'язків влади, бізнесу, науки і освіти; зростання ділової та інноваційної активності суб'єктів господарювання; покращення інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості регіонів, розширення джерел фінансування розвитку; розвиток підприємництва, людський розвиток; розвиток систем науки та освіти, насамперед вищої
Принципи формування	загальні принципи державної регіональної політики: законність, співробітництво, паритетність, відкритість, субсидіарність, координація, унітарність, історична спадкоємність, дотримання принципів сталого розвитку, об'єктивність; принципи, що враховують особливості функціонування ІОК: інноваційності, конкурентного партнерства, замкненості технологічно-організаційного циклу, готовності до кооперації, спільної визначеної мети (синергетичного ефекту)

Зміст заходів	розробка та ратифікація законодавчої бази у сфері функціонування кластерів; підтримка можливих напрямів інтеграції бізнесу, науки і освіти; цільове фінансування та фінансова підтримка створення та функціонування кластерів; обґрунтоване податкове регулювання діяльності потенційних та дійсних учасників кластеру; першочергове стимулювання функціонування кластерів, що відносяться до найбільш перспективних для економіки регіону видів діяльності; підвищення рівня якості системи освіти та професійної підготовки фахівців у регіоні; забезпечення доступності провідних інноваційних знань та поширення інформації про новітні технології, що створено у межах кластеру; скорочення регуляторних бар'єрів на шляху створення нових інноваційних видів діяльності
Методи	адміністративні, економічні, правові
Важелі	кредитування, фінансування, оподаткування, надання пільг
Види заходів	організаційні, консультаційні, нормативні, ресурсні, інтеграційні, підтримуючі
Соціально-економічний ефект	прискорення темпів регіонального розвитку; підвищення прибутковості суб'єктів господарювання; зростання рівня та якості життя населення регіону

Джерело: складено авторами

Залежно від специфіки методів та інструментів, в світовій практиці застосовуються чотири основні варіанти стимулюючої політики держави щодо кластеризації: функціональна політика держави, що ґрунтується на створенні сприятливих умов для об'єднання зацікавлених сторін у створення кластеру або бізнес-інкубатору; підтримуюча політика, де роль держави полягає у спрямуванні та підтримці інвестицій в інфраструктуру; регулююча політика держави, що разом із всебічною підтримкою програм створення та функціонування бізнес-інкубатора, містить заходи регуляторного типу щодо зміни або розширення спеціалізації регіону за видами діяльності; політика відповідальності держави за перспективний та успішний розвиток кластерного утворення, що проявляється в здійсненні конкретних захисних заходів, таких як субсидіювання або зменшення регуляторного тиску [8].

Висновок та перспективи подальших досліджень. Головною метою економічної політики кластеризації на основі системного бачення інноваційно-освітнього простору регіону має бути соціально-економічний розвиток за рахунок запровадження інноваційно-освітніх кластерів, а також створення умов для формування, функціонування та розвитку смарт-економіки. Система заходів стимулювання процесів кластеризації смарт-

економки має відповідати певним принципам: по-перше, загальним принципам державної регіональної та векторності економічної політик, по-друге, принципам створення, поширення і функціонування кластерів, зокрема ІОК.

Політика кластеризації інноваційно-освітнього простору регіону є складовою загальної державної регіональної політики і повинна узгоджуватись з іншими напрямками регіональної політики, зокрема з економічною, структурною та галузевою. При цьому мають бути чітко обґрунтовані основні інструменти реалізації кластерної політики на рівні регіону, окреслені умови реалізації відповідних інструментів та визначені території, на яких економічно доцільне впровадження інноваційно-освітніх кластерів у смарт-економіку.

Література:

1. Подлужна Н. О. Програмована та SMART-економіки як основні орієнтири розвитку України та її регіонів. *Наук. економ. журнал «Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу»*. 2018. № 1 (41). С. 69–73.

2. Якушев О. В. Регіональні аспекти розвитку бізнес-інкубаторів в Україні. Економіка і організація управління: *Зб. наук. праць Донецького національного університету. Вінниця: ДонНУ*, 2016. №2 (22). С.113–122.

3. Оксенюк С. Г. Кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави: дис. Кандид. екон. наук: 21.04.01 Київ. 2018. 302 с.

4. Yakushev O. V. Approach to the process of incubation and clustering of businesses in the region. Promising problems of economics and management: Collection of scientific articles. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015. P. 168–173.

5. Кудріна О. Ю. Промисловий потенціал регіону: формування, оцінка та стратегія: монографія. Луганськ: Ноулідж, 2014. 456 с.

6. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року від 21.01.2016 р. № 1. Офіційний сайт Львівської обласної державної адміністрації. URL: <http://loda.gov.ua/rishennyakolehij?id=21159> (дата звернення: 15.09.2019).

7. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» №916-XIV від 13 липня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №37. Ст. 336.

8. Люльчак З. С., Вишньовська Х. М. Кластеризація – спосіб підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств агропромислового комплексу та галузі, загалом. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13856/1/29_188196_Vis_720_Menagement.pdf. (дата звернення: 14.06.2019).

Наукове видання

**Збірник наукових праць Донецького державного університету
управління**

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАБІЛЬНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ»**

Серія «Економіка»

Том XX

Випуск 314

Мови: українська, російська, англійська

Відповідальний за випуск

О. В. Балусва

Технічний редактор

О. О. Дубравіна

Підписано до друку 19.12.2019. Формат 60x84/16. Папір офісний.
Гарнітура Times New Roman Cyr. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 15,2.
Обл.-вид. арк. 16,7. Наклад 100 прим.

Донецький державний університет управління 87513,
м. Маріуполь, вул. Карпінського, 58